

О. Болгар,

аспірант кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНИЙ АВТОБІЗНЕС»

Аналіз змін, що відбуваються в організованій злочинності останніми роками, дає змогу зробити висновок, що в її структуру міцно ввійшла низка напрямів кримінального бізнесу. Серед них чи не найбільше розповсюдження має той вид кримінального бізнесу, в якому предметом злочинного посягання є автомобіль. У країнах Західної Європи подібні дії називаються «захоплення наземних транспортних засобів», під яким розуміють злочинне заволодіння з корисливою метою автотранспортними засобами та їх збут для незаконного особистого збагачення. Цей вид злочинного промислу, що охоплює багато видів злочинів, учинюваних з метою отримання доходів від злочинного заволодіння автомобілем, у юридичній, зокрема криміналістичній, літературі запропоновано йменувати «кримінальний автобізнес».

Окремих проблемних аспектів виявлення та розслідування організованої злочинної діяльності у сфері кримінального автобізнесу торкалися такі закордонні дослідники, як Н.М. Башкірева, І.І. Брика, О.В. Горенська, В.П. Соловйов, С.М. Сухов, Ю.А. Тимченко та ін. [1–6] У вітчизняних наукових роботах досі такого комплексного підходу не демонструвалося. Увага вчених зосереджувалася лише на розробленні методики розслідування незаконного заволодіння автотранспортом.

Завданням статті є встановлення ступеня наукової розробленості питання криміналістичного визначення поняття «кримінальний автобізнес» і надання його авторського формулювання.

Виходячи із зазначеної мети дослідження, насамперед необхідно розглянути питання термінологічних властивостей щодо використання поняття «кримінальний автобізнес». У науковій юридичній літературі кримінального циклу під час надання характеристик організованих злочинних угруповань, що займаються злочинними заволодіннями автотранспортними засобами та іншими злочинами в цій сфері, стали широко використовуватися такі терміни, як «кримінальний автобізнес» і «нелегальний автобізнес». Крім цих двох термінів, які є основними й найбільш дискусійними, у цьому самому значенні, однак, набагато рідше вживаються інші два – «незаконний автобізнес» і «злочинний автобізнес» [1–6]. Можна констатувати, що понятійний апарат ще не досить розроблений і не передбачає чіткого розмежування перерахованих термінів.

Оскільки терміни «кримінальний автобізнес», «нелегальний автобізнес», «злочинний автобізнес» і «незаконний автобізнес» у вузькому й широкому змісті, відбувається їх отождолення, а також підміна одного терміна іншим. Усе це загалом негативно позначається як на розвитку теоретичних положень боротьби з організованою злочинністю, так і на практичній діяльності правоохоронних органів, може призвести не тільки до втрат ефективності й часу, а й до порушення законності. Тому для визначення нашої позиції вважаємо необхідним провести лінгвістичний аналіз зазначених термінів.

Слова «бізнес» походить від англійського слова “business”, що в основному значенні перекладається як «справа». Під словом «бізнес» розуміють економічну діяльність, яка дає прибуток, або будь-який вид діяльності, що приносить дохід або інші особисті вигоди [7, с. 47]. Частина слова «авто» традиційно є скороченням від слів «автомобільний» або «автотранспортний».

Відповідно до тлумачного словника, слово «кримінальний» означає карний, той, що належить до злочинів, злочинний [7, с. 314]. У свою чергу, словник визначає слово «злочинний» як той, що містить злочин, є злочином, а саме слово «злочин» – як суспільно небезпечну дію, що порушує закон і підлягає кримінальній відповідальності [7, с. 603]. Поняття злочину міститься в ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу (далі – КК) України, де під ним розуміється «передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину» [8].

Із наведеного випливає, що прикметники «кримінальний» і «злочинний» є тотожними словами, оскільки вони визначають, породжують і зумовлюють ідентичні за змістовим значенням слова. Проектуючи цей висновок на терміни «кримінальний автобізнес» і «злочинний автобізнес», можемо підсумувати, що можна надавати їм однакового значення, маючи на увазі такий автобізнес, що порушує кримінальний закон, тобто прямо пов'язаний із учиненням злочинів.

Слово «нелегальний» словник роз'яснює як не дозволений законом, підпільний [7, с. 417]. Як убачається, у цьому випадку уникають надання змісту категоричної заборони законом будь-чого, а також не вказують, про який саме закон іде мова. Слово «закон» тлумачиться тут у широкому змісті, маючи на увазі закони будь-якого рівня й будь-якої галузі, а не тільки кримінально-правовий. Звідси правильно буде підкреслити, що змістове значення слова «нелегальний» у терміні

«нелегальний автобізнес» разом із порушенням кримінального закону може включати й порушення іншого закону, крім того, могло б узагалі не бути пов'язаним із порушенням будь-якого закону. Однак усе ж таки будь-який бізнес пов'язаний із законом, він або існує в його рамках, або його порушує.

Аналогічно можна проаналізувати й слово «незаконний» у терміні «незаконний автобізнес». Незважаючи на те що тлумачення слова «незаконний» словник не надає, можна піти від протилежного, від його антоніма – слова «законний», що в першому значенні визначається як той, що відповідає закону, ґрунтується на законі (перше значення слова «закон» не розглядається нами, тому що означає зв'язок і взаємозалежність будь-яких явищ дійсності, необхідні і стійкі відносини між явищами). У свою чергу, під законом у другому значенні розуміється постановою державної влади, нормативний акт, прийнятий державною владою, встановлені державною владою загальнообов'язкові правила, а в третьому значенні – загальнообов'язкове й непорушне правило [7, с. 211]. Отже, зміст слова «незаконний» у терміні «незаконний автобізнес» означає такий автобізнес, який не ґрунтується на обставинах, зазначених у другому і третьому значеннях слова «закон».

Ми вважаємо цілком припустимою взаємозамінність слів «нелегальний» і «незаконний», оскільки вислів «не дозволений законом», зазначений у тлумаченні слова «нелегальний», в принципі може розумітися і як «заборонений законом», що фактично тотожно слову «незаконний». Отже, терміни «нелегальний автобізнес» і «незаконний автобізнес» можуть уживатися як синоніми, але при цьому треба мати на увазі, що тлумачення слова «нелегальний» має ширший зміст.

Отже, смислове значення тотожних, як ми встановили, термінів «кримінальний автобізнес» і «злочинний автобізнес» є більш вузьким, ніж «нелегальний автобізнес» і «незаконний

автобізнес», оскільки обмежує характеристику автобізнесу тільки зв'язком із учиненням злочинів. Однак такий висновок зовсім не означає того, що, говорячи про кримінальний або злочинний автобізнес, ми повинні виключати можливість скоєння в його рамках адміністративних правопорушень, які також можуть мати місце.

Водночас терміни «нелегальний автобізнес» і «незаконний автобізнес», що допускають порушення закону в широкому сенсі, неповною мірою відповідають характеру й ступеню суспільної небезпеки діяльності учасників організованих злочинних угруповань, що діють у цій сфері, не відбивають її сутність, яка передусім зводиться до злочинних заволодінь автотранспортними засобами, з яких більшу частину становлять викрадення [1, с. 13].

Так, наприклад, до діяльності у сфері нелегального автобізнесу впевнено можна зарахувати розповсюджену сьогодні індивідуальну приватну діяльність перекупників і перегонників старих автомашин, що займаються фактично підприємницькою діяльністю, але не бажають її реєструвати. Діяльність цих осіб, якщо вона не пов'язана з перепродажем і переміщенням кримінальних автотранспортних засобів (вилучених за допомогою вчинення злочину в законного власника з метою збуту), до предмета дослідження не входить.

До інших прикладів нелегального автобізнесу можна зарахувати такі: розкрадання автозапчастин із автопідприємств; здійснення підприємницької діяльності без державної реєстрації щодо виробництва автозапчастин і їх реалізації; надання послуг із ремонту й технічного обслуговування автотранспортних засобів у нелегальних приватних автомаєстернях; незаконне переміщення транспортних засобів через митний кордон з метою ухиляння від сплати податків; корумпована діяльність осіб, які мають зв'язки в реєстраційних підрозділах. Такі правопорушення та злочини не є об'єктом дослідження, оскільки вони не пов'яза-

ні зі злочинним заволодінням автотранспортними засобами.

Тому такими, що більшою мірою відповідають змісту розглянутої нами діяльності учасників організованих злочинних угруповань, є терміни «кримінальний автобізнес» і «злочинний автобізнес». Однак, оскільки термін «кримінальний автобізнес» частіше вживається в наукових працях і публікаціях, у тому числі в спеціальній літературі, ніж «злочинний автобізнес», ми вважаємо за необхідне використовувати перший із зазначених термінів.

Необхідно констатувати, що в науці, на жаль, не склалося єдиної думки щодо формулювання терміна «кримінальний автобізнес». Ця обставина дає нам змогу зробити спробу конструювання авторської дефініції шляхом уніфікації вже наявних визначень термінів «кримінальний автобізнес», «злочинний автобізнес», «незаконний автобізнес» і «нелегальний автобізнес» [1–6]. Отже, як висновок можна наголосити на тому, що під кримінальним автобізнесом необхідно розуміти форму організованої злочинності, яка є діяльністю організованих злочинних угруповань із незаконного заволодіння автотранспортними засобами, їх легалізації та збуту з метою матеріального збагачення й пов'язана з учиненням інших злочинів і правопорушень, спрямованих на досягнення інтересів у цій сфері.

Ключові слова: кримінальний автобізнес, нелегальний автобізнес, незаконний автобізнес, злочинний автобізнес.

У статті визначено ступінь наукової розробленості питання криміналістичного визначення поняття «кримінальний автобізнес». Із семантичного погляду здійснено порівняння термінів «кримінальний автобізнес», «нелегальний автобізнес», «незаконний автобізнес», «злочинний автобізнес». Зроблено висновок про доцільність застосування терміна «кримінальний автобізнес» і запропоновано визначення останнього.

В статье определена степень научной разработанности вопроса криминалистического определения понятия «криминальный автобизнес». С семантической точки зрения проведено сравнение терминов «криминальный автобизнес», «нелегальный автобизнес», «незаконный автобизнес», «преступный автобизнес». Сделан вывод о целесообразности применения термина «криминальный автобизнес» и предложено определение последнего.

The article defines the degree of scientific elaboration issue forensic definition of "criminal car business". From a semantic point of view, a comparison of the terms "criminal car business", "illegal auto business", "illegal auto business", "criminal car business". The conclusion about the appropriateness of the term "criminal car business", and invited the latter definition.

Література

1. Тимченко Ю.А. Организационные и тактические особенности борьбы с транснациональными организованными преступными формированиями в сфере криминального автобизнеса : дисс. ... канд. юрид. наук / Ю.А. Тимченко. – М. : Московский институт МВД России, 2002. – 226 с.
 2. Соловьёв В.П. Оперативно-розыскная характеристика преступлений, связанных с нелегальным автобизнесом / В.П. Соловьёв // Проблемы борьбы с организованной преступностью : материалы

Научно-практической конференции (28–29 ноября 1995 года). – М. : Тверской филиал МИ МВД России, 1996. – С. 124–126.

3. Сухов С.Н. Расследование преступлений, связанных с криминальным автобизнесом : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / С.Н. Сухов. – Нижний Новгород, 2007. – 28 с.

4. Горенская Е.В. Правовые, организационные и тактические проблемы борьбы с организованной преступностью в сфере нелегального автомобильного бизнеса : дисс. ... канд. юрид. наук / Е.В. Горенская. – М., 2000. – 200 с.

5. Брыка И.И. Квалификация и специфика расследований мошенничества в сфере преступного автомобильного бизнеса / И.И. Брыка // Российский следователь. – 2002. – № 4. – С. 60–65.

6. Башкирева Н.Н. Особенности раскрытия и расследования преступлений в сфере криминального автобизнеса (по материалам приграничных регионов) : дисс. ... канд. юрид. наук / Н.Н. Башкирева. – Калининград, 2001. – 173 с.

7. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III зі змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду станом на 14.10.2014 № 1703-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

